

72173

Dr. AMOS FRÂNCU.

75

PENTRU MEMORIA

LUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AVRAM IANCU.

Venitul curat al acestei broşuri este destinat pentru înfrumşetarea

cimiterului din Ţebea.

APELUL

DAT CĂTRĂ MINISTRUL DE INTERNE

DESIDER PERCZEL

PRIN DOMNUL

Dr. AMOS FRÂNCU

IN CAUSA FONDULUI PENTRU
BCU Cluj / Central University Library Cluj

MONUMENTUL LUI IANCU.

CU PATRU ANEXE.

RETIPĂRIRE DIN ZIARUL „TRIBUNA“.

SIBIIU.

„TIPOGRAFIA“, SOCIETATE PE ACȚIUNI.

1899.

COLECȚIA IULIAN MĂRȚIAN

ORAȘUL NĂSĂUD

No. _____

Pentru memoria

lui Avram Iancu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prefață.

*Am consacrat aproape un întreg număr al „Tribunei“ (nr. 268 din 1899) pentru un act de extraordinară importanță în chestiunea ce zgudue întreagă opinia publică românească: **chestiunea Avram Iancu.***

*În această extrem de revoltătoare afacere se remarcă anume un moment, nerelevat până acum: **autoritatea causei judecate.***

Se știe anume, cum chestiunea fondului lui Iancu a fost deja odată sub deliberațiunea forului suprem, singur competent: ministerul internelor. Și acest for a adus în privința fondului, azi din nou confiscat, deja la 1896 sentență de achitare pentru cei prigonși și de eliberare a fondului pentru monumentul lui Iancu.

Sentența aceasta, adusă de același ministru Desider Perczel, care a inițiat oficios și insultarea memoriei lui Iancu, și confiscarea fondului, s'a pronunțat în urma recursului dat, pe care 'l-am publicat, și-'l credem necesar a-'l retipări în această broșură.

*Facem această publicitate fără știrea și autorisarea autorului, dl **Dr. Amos Frâncu**, care are modestia de a detrage publicității lucrările sale, dar' ne credem îndreptățiți la aceasta — prin faptul, că acest act este depus la dosarul Iancu în arhivele publice, — ba ne socotim chiar îndatorați, ca publiciști ro-*

mâni, fiind aceasta operă de o actualitate arzătoare, în marea chestiune ce pasionează întreaga româniea.

Acest studiu politic, istoric și juridic, nu ne îndoim va fi apreciat după merit de întreg poporul românesc. Ear' de sub puterea conclusiunilor sale stringente nu vor pute să se subtragă nici aceia, cari astăzi sînt chemați să păzească, cel puțin **autoritatea cauzei judecate**, dacă nu vor să respecte dreptul firesc ce are fiecare popor, de a ridica monumente eroilor sei.

Pêtrunși de venerațiune față cu locașurile istorice ale poporului românesc destinăm venitul, ce va resulta din desfacerea acestei broșuri, pentru înfrumșetarea sfîntului cimiter dela **Tebea**, unde își doarme somnul vecinic și Avram Iancu în umbra „gorunului lui Horia“

Sibiu, Decembrie 1899.

Redacțiunea „Tribunei“.

Apelul

dat în cauza fondului Iancu,

cătră ministrul de Interne

Perczel Dezső.

Escelența Voastră!

Domnule ministru reg. ung. de interne!

Pentru colecta făcută în favorul monumentului lui Avram Iancu, a fost osândit acusatul la 5 zile arest și s'a decretat confiscarea și încassarea esecutivă a sumei contribuțiilor, poreclite »daruri de milă«, în total 3780 fl. 65 cr. și în bani români 330 lei 50 bani, prin sentențele poliției (nr. 525/95) și a vicecomitelui (nr. 188/95) din Sibiiu. Întru aparenta motivare a acestor judecăți se invoacă: ordinul ministerului de interne edat în cauza darurilor de milă, dela 16 Aprilie 1882, nr. 18613, §.-ul 66 al art. de lege XL. din 1879, și ordinul Escelenței Voastre privitor la monumentul lui Iancu, edat sub nr. 426, la 15 Martie 1895.

Contra acestor sentențe, am onoare în calitatea mea de apărător, a înainta și motiva următoarea

Apelațiune și cerere de nulitate.

I.

Escelența Voastră!

Domnule ministru de interne!

Pe frontispiciul residenței Maiestății Sale cesaro și apostolice regești strălucește următoarea devisă de eternă valoare: *Justitia regnorum fundamentum.*

Am deplină încredere în principiul și am firma convingere, că factorii responsabili ai puterii esecutive trebuie să-și iee drept maximă conducătoare a declarațiilor și faptelor sale numai și numai *adevărul*. Mai ales socot însă, că cetățenii liberi întocmai sunt datori a descoperi adevărul în fața puterii. — Animat de aceste convingeri intime, îmi ridic glasul împotriva unei dispozițiuni a Escelenței Voastre, care în disprețul adevărului istoric a atins cu o judecată de înfierare nu numai memoria lui *Avram Iancu*, această fenomenală figură istorică, incarnațiunea poporului românesc, ci și lupta de apărare a acestui popor. O luptă aceasta, pe care poporul românesc a plătit-o cu viața alor 40.000 de oameni și cu ruinele alor 230 de sate pustiite; luptă pe care a purtat-o întru apărarea ideii monarchice, a continuității de drept autonomice, a libertății și egalei îndreptățiri naționale. Și a purtat-o împotriva acelora, cari prin regim de teroare au comis atentatul detronării au răsturnat constituțiunea țerei, au inaugurat drept ideal de stat unificarea

forțată a țărilor autonome de Coroană și ale deosebitelor rase constitutive de stat, și împotriva acelor care libertatea nu voiau să o dea decât în schimbul naționalității.

Acest războiu a costat torente de sânge. Cu toate acestea adevărat învins n'a fost decât singură *patria*, care deopotrivă își iubeste pe toți fiii sei. Lacrămile Ei numai vëlul uitărei le poate usca și liniștea copiilor sei numai glasul împăciuirii o poate reda.

Trebuia, Esc. Voastră, ca să resimțiți profund în urma tradițiilor care vi-se leagă de nume*): cât de mult sunteți judecător și parte în această mare controversă. Și totuși Esc. Voastră ați aflat de bine a rupe vëlul uitărei, a înăbuși glasul împăciuirii și a enunța un verdict istoric între mormintele pline de luptătorii căzuți pentru cele două curente de idei.

Circularul Esc. Voastre, care ridică la valoare dogmatică de stat judecata ce ați enunțat și o sancționează cu represii penale, circular a cărui parte istorică a fost declarată secretă, ear' partea dispozitivă penală, întemeiată pe cea istorică, de publică, are textual următorul cuprins:

»Se știe, că agitatorii români plănuiesc ridicarea unei statue lui Avram Iancu, devenit faimos prin *atrocitățile* comise de *Românii contrari patriei* asupra Maghiarilor și supra-numit »Re-

---

*) Alusiune la Perczel Mór și Perczel Miklós, fosti generali în revoluțiunea ungurească.

gele munților, aranjând colecte parte publice, parte *secrete* spre acest scop, prin ceea-ce intenționează a *amăgi* și agita pe Românii, care nu cunosc trecutul. Eternisarea memoriei unui astfel de *individ* n'ar fi altceva, decât propoveduirea celui mai negru fanatism de rassă, glorificarea aceluia *care 'și-a tradat patria*, care a fost cauza uciderei și jefuirei familiilor nevinovate.

» *Atentatul* acesta neputându-se permite ordonez prin aceasta, că ori-unde pe teritoriul țerei s'ar încerca *ridicarea unei statue* pentru numitul, șefii respectivei localități cercuale sau comitatense s'o împedee sub grea răspundere personală; colectele pentru acest scop nu se pot suferi, și întru-cât deja s'au întemplat colecte, colectanții — în virtutea legilor și regulamentelor esistente — trebuie să fie trași la răspundere, ear' suma adunată să se confiște.

» Totodată declar, pe baza §-ului 1 al art. de lege XL. din 1879, că toți aceia cari în ori-ce chip conlucră în favorul ridicării monumentului plănuit lui Avram Iancu, colectează ori fac contribuiri, comit contravențiune, și ca atari sînt a se pedepsi cu cincisprezece zile închisoare și 100 fl. amendă.

Prin acest ordin al Esc. Voastre organele inferioare s'au simțit îndreptățite, atribuindu-și putere retroactivă, a aplica acusatului o pedeapsă, prin care se decretează perderea libertății personale și a enunța confiscarea sumelor de contribuiri, pe care le-a primit în publi-

citare înainte de edarea aceluia ordin și pe cari deja le-a predat unei a treia persoane. Drept aceea mă văd necesitat a proiecta asupra tuturor aserțiunilor acestei ordinațiuni razele de lumină ale adevărului și a pune în fața tuturor enunțațiunilor ce cuprinde, principiile fundamentale ale constituțiunei, dreptului și legii positive.

Constat, că Esc. Voastră făptuirea aceluia, cari au inițiat ridicarea unui monument pentru Avram Iancu și au căutat a-l realiza prin contribuiri publice, o stigmatizați cu privire la *scopul* atribuit și la *cercurile politice* de unde a răsărit ideea colectei. Mai constat, că informatorii Esc. Voastre au isbutit să ve câștige, pentru opiniunea, că prin plănuirea unui monument pentru Iancu agitatorii români vor să amăgească și să agite pe Românii, cari nu cunosc trecutul. În fața acestora țin a releva înainte de toate greșeala, ce residă în distincțiunea, cași-când poporul românesc ar avè peste tot straturi cari nu-și cunosc trecutul și constat, că istoriografii și bărbații de stat deopotrivă s'au convins, că toate straturile poporului românesc sânt străbătute într'un mod proverbial de conștiința istorică și națională, și că astfel, *obiectiv și în tesă*, de abia poate fi vorbă de Români cari nu 'și-ar cunoaște trecutul. Din contră această spontană mișcare prigonită de Esc. Voastră, inițierea monumentului lui Iancu, cercul din care a pornit ideea, intențiunea care a produs curentul, toate acestea sânt mai ales

potrivite a convinge și pe cei mai dificili sceptici despre adevărul acelei vestite declarațiuni a istoriografului Regelui Mathia, dată întru a caracteriza pe Români: *Magis pro linguae, quam pro vitae incolumitate certasse videntur.*

Astfel fiind psihologia poporului român, veți afla cât e de firesc momentul, că ideea, inițiativa și începutul realizării monumentului lui Avram Iancu a pornit din sînul țărânilor române, — printr'o curioasă coincidență istorică tocmai din sînul plugarilor români dela — *Șiria* (Világos). Numai prin presiunea acestei țărâni a răsbătut apoi ideea în presă, în coloanele »*Foii Poporului*«, prin continue reclamațiuni din sînul poporului. Despre aceasta Esc. V. va binevoi a se convinge atât din apelurile presei, cât și din declarațiunea forului de prima instanță »*Die Anregung zu dieser Sammlung von anderer Seite ausgegangen*«, ba și din acel fapt singur destul de elocvent, că $\frac{9}{10}$ părți ale contribuenților sînt țărani.

În fața acestor fapte e imposibil a nu recunoaște, că ideea monumentului lui Iancu și contribuiriile în acest scop nu se pot judeca drept o acțiune mesteșugit înscenată de »agitatorii români«, ci drept o mișcare generală isvorită spontan din sînul poporului. Prin urmare e datoria bărbatului de stat activ de a pătrunde la adâncimile acestei mișcări populare și a cerceta tendența ei la lumina adevărului obiectiv. Ear' mie, ca unuia care simțesc direct pulsațiunea inimii

acestui popor, 'mi-s'a rezervat onoarea de a asigura pe Esc. Voastră, că scopul acestei mișcări nu a fost agitarea și seducerea, ci afirmarea conștiinței naționale și istorice a poporului românesc.

Cumcă de fapt acesta a fost scopul nimic nu o poate dovedi mai strălucit, decât acel *motiv fundamental*, care a dat primul impuls la ideea monumentului lui Iancu. Esaminând Esc. Ta în mod pragmatic acest motiv o să vă convingeți, că curentul de idei și inițiativa pornită în favorul monumentului lui Iancu (pe care Esc. Voastră ați dorit să o pedepsiți cu perderea libertății și confiscare, fiindcă s'ar fi făcut fără permisiunea guvernului) nu s'a manifestat decât ca un efect și o reacțiune a colectei publice pornită pretutindenea în întreaga țeara, — deasemenea *fără permisiunea guvernului* — pentru monumentul lui Kossuth Lajos, cum și a acelor tendențe revoluționare ce se manifestau în această mișcare tendențe cari residă dela sine în numele și trecutul lui Kossuth, și cari sînt întru toate contrari tradițiilor de drept de stat, dinastice și naționale ale poporului românesc, contrare convingerilor și luptelor acestei națiuni.

În ideea monumentului proiectat lui Kossuth se prezentau ca glorificate destructivele principii de drept de stat, inseparabile de numele lui Kossuth, cum sînt: teoria incompatibilității,*) ruperea legătu-

*) Doctrină kossuthistă după care coroana țerei ungurești nu ar putè fi unită cu coroana împărătească austriacă, la aceeași persoană.

rei imperiale întemeiată în sancțiunea pragmatică, nimicirea autonomiei țărilor coroanei S-tului Stefan și unificarea forțată a rasselor, cari compun acest stat poliglot, — o preamărire aceasta care se întreprindea sub domnia glorioasă a aceluiași domnitor, a cărui detronare a fost enunțat-o Kossuth în pronunțiamentul de 14 Aprilie 1849 în Dobrițin. Era deci firesc, dacă *poporul* românesc a fost așa de adânc lovit în sentimentele sale dinastice, în conștiința sa istorică și națională, încât reacțiunea astfel provocată, întărită și de simțul pietăței naționale, a căutat să afle o manifestațiune și a aflat-o în ideea monumentului lui Iancu. Acel Iancu, care reprezintă întruparea negațiunii tendențelor lui Kossuth, și care personifică toate principiile monarchice și dinastice ale națiunii române: cohesiunea imperială basată pe sancțiunea pragmatică, autonomia țărilor de coroanei ungare, punctul de drept de stat pentru egala îndreptățire și libertatea națională, și însesi luptele sale purtate pentru aceste devise.

Astfel fiind ideea monumentului lui Iancu în motivele și tendențele sale, înțelepciunea și *sentimentul monarchic* al Escelenței Voastre nu va pute să nu recunoască, cum în această mișcare nu s'a manifestat seducerea și ațitarea, ori schimonosirea trecutului; s'a declarat însă conștiința istorică și națională a poporului românesc și pietatea sinceră față cu amintirea acelu Iancu, care în fruntea poporului seu a luptat și a su-

ferit, a trăit și a murit, pentru *aspirațiunile monarchice, naționale și de libertate*.

Astfel privită ținta acestei mișcări, în mod diferent de concepțiunea Esc. Voastre, trebuie să ajungă într'o lumină și mai intensivă judecata falsă a Esc. Voastre, pe care ați riscat-o asupra rolului din trecut al poporului românesc, rol legat de numele lui Iancu, și asupra onorului personal, politic și militar al lui Iancu. Aceasta îmi impune a arăta, că judecata ce ați format e dementată de istoria pragmatică.

Escelența Voastră în ordinul citat cualificați lupta de apărare ce poporul românesc a purtat-o în revoluția delă 1848—49, pentru ideea monarchiei, pentru egalitatea și libertatea națională, drept o *»crudelă vërsare de sânge comisă de Românii dușmănoși patriei asupra Maghiarilor«*.

Acusa de nepatriotism de abia se poate susține față cu *acel popor*, care la ordinul Domnitorului seu legitim a prins arma pentru apărarea legitimității și a continuității de drept, pentru autonomia Ardealului și egala sa îndreptățire națională; față cu *acel popor*, care nici-când n'a adus asupra patriei arme străine ori aliați străini, *nici Turci, nici Nemți, nici Muscani*; față cu *acel popor*, care contra intervențiunei străine a protestat și atunci, când terorismul organizat în contra lui îi prefăcuse în cenușe sute de sate, când tribunalele

de sânge zi de zi s'evîrşiseră asasinate în massă în şirele fiilor sei, când mii de oameni ai sei acopereau deja câmpurile de bătălie.

Despre toate acestea Esc. Voastră se poate convinge şi din declaraţia lui K. M. Pataky*): »Alle Walachen stimmten gegen die Einberufung der Russen«. Şi deci abia o să mai insistaţi pentru aserţiunea d-v. dacă o să consideraţi, că adversarul poporului românesc a fost: un parlament ilegal şi faţios, care desfăşură stindardul revoluţionar pentru *detronarea dinastiei, pentru nimicirea continuităţii de drept, şi unificarea ori estirparea popoarelor nemaghiare.*

Dovadă că poporul românesc, în frunte cu *Iancu*, a luptat cu asemenea duşman, şi că prin urmare nu e permis a însinua acestui popor o luptă îndreptată contra patriei, este *Szilágyi Sándor*, un istoriograf maghiar, căruia sper că şi Esc. Voastră îi veţi da crezământ. Acest istoriograf caracterisează în chipul următor parlamentul şi activitatea lui:

»Şi ce a făcut parlamentul, fiindcă aşa voiau şefii sei?

»A enunţat eghemonia naţiunii şi limbei maghiare; ideea egalei îndreptăţiri a numit-o chimera (»a Gleichberechtigungot chimerának nevezték) şi la Seghedin, încă înainte de a se împlini un an, parlamentul a introdus în lege egala îndreptăţire a naţionalităţilor.

---

*) Bem in Siebenbürgen, Leipzig 1856.

»*A voit se se separeze de Austria* și în ultimele momente totuși a fost aplecat a trata cu aceeași Austrie«. *)

Dar' ca patriotismul luptei poporului românesc să nu se mai discute, dați-'mi voe a mă provoca cu profund omaj la răspunsul preagratios pe care Maiestatea Sa cesaro și apostolică regească, Domnitorul și Regele nostru Francisc Iosif I., 'l-a dat deputațiunei poporului român, la 25 Febr. 1849, răspuns care sună astfel :

»Ich Empfange mit Freude die Versicherung der Treue und Anhänglichkeit der muthigen romanischen Nation, und erkenne mit Dankbarkeit der schweren Opfer, die sie für meinen Tron und die Gesamt-monarchie gebracht hat, gegen eine treulose Partei, die den Bürgerkrieg angefacht und durch ihre Hartnäckigkeit noch fort dauern macht. — Die Petition der getreuen romanischen Nation werde ich in genaue Erwägung ziehen lassen, und in der kürzesten Zeit zu Ihrer Beruhigung erledigen«.

Și dacă Esc. Voastră o să revocați în memorie și faptul, că pe steagul regimentului român de grănițeri stă pusă de mâna Maiestăței Sale medalia cu următoarea inscripție: »*Für standhattes Ausharren in der beschworenen Treue 1848-49*« abia va mai trebui să combat acusa de nepatriotism. Pot deci trece în liniște pentru a lămurii acea opinie a Esc. Voastre, prin care luptele Românilor ați voi să le

---

*) A forradalom után, Világos küszöbén.

prezentați numai ca niște *atrocități* isvorite din ura de *rassă*, ear' pe *Avram Iancu*, drept autor al aceloră.

Istoria o să Vă convingă, Escelență, că nici una dintre aceste aserțiuni nu se poate accepta, și ca în această privință nici măcar o umbră de îndoială să nu mai planeze asupra adevărului, voi face să se pronunțe astfel de isvoare istorice, cari prin poziția lor politică și de *rassă* vor afla crezământ și la Esc. Voastră.

Ziarul »*Honvéd*« (nr. dela 11 Iulie 1848) aruncă lumină asupra faptului, că *nu contra unor cetățeni nearmați* decurge lupta de apărare a legiunilor lui Iancu, pentru-că după acest articol:

»*Munții ocupă aproape jumătate din armata noastră ardeleană*, și e una dintre cele mai ingrate operațiuni de războiu din lume, o *adeverată muncă sisyphică**) — *ci s'au luptat cu jumătate din victorioasa armată maghiară ardeleană*. O luptă a fost aceasta, care după mărturisirea foii maghiare »*Honvéd*«, »ar face cinste celui dintâiu comandant din lume«; o luptă care contra Românilor s'a purtat cu ținta și mijloacele *estirpațiunei* după cuvântul de ordin al căpitanului maghiar de honvezi, *Gabányi*: „*Să stîrpin fără milă neamul rebel*“;**) o luptă, în care și-au găsit mormântul nu numai trei

---

*) V. »Die Romanen der Österreichischen Monarchie«, Wien, 1850, pagina 211.

**) V. »*Honvéd*« nr. 154, 1849.

mari armate ungurești: a lui Hatvani, a lui Vasváry și a lui Kemény, ci pe lângă acestea și alte numeroase corpuri mai mici de armată. O luptă aceasta în care totuși *Iancu* nici-odată, nici chiar când *durante armistitio* a fost atacat, prin tradare și sperjur — nici-odată zic *n'a pierdut nici o singură bătălie, și a stat neînvinș și atunci, când întreg Ardealul, afară de munții liberi ai lui Iancu, zăcea la picioarele genialului Bem.*

Aceste elocvente fapte vor convinge pe Esc. Voastră, că aci *massele rău înarmate* ale poporului românesc au stat pe câmpul de luptă față în față cu armate regulate și că aceste lupte victorioase ale lui *Iancu* nu pot fi cualificate drept atrocități săvârșite asupra Ungurilor. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Esc. Voastră însă privind prin acest fel de prismă lupta de apărare a poporului român, o înfierați ca o serie de atrocități săvârșite asupra Maghiarilor, și presentați și pe *Iancu*, ca autorul și cauza jefuirei și uciderei familiilor nevinovate.

Răsboaiele civile nu se fac fără de vărsări de sânge. Aceasta o confirmă însuși faptul, că pe poporul românesc lupta sa de apărare dela 1848 l-a costat vieața alor 40.000 de oameni și 230 de sate incendiate. O constată și faptele, că marea revoluțiune franceză a fost un torent de sânge isvorît din milioane de inimi, ear' revoluția din Februarie a Parisului a costat vieața a 15.000 de oameni.

Dar' r̄spunz̄tor pentru acestea, ̄naintea lui Dumnezeu ̄si a oamenilor, este ̄si r̄m̄ane numai acela, care le-a causat.

Esc. Voastr̄ rechem̄ti umbra lui Iancu ̄si-'l ̄invinov̄ti de a fi causat atrocit̄tile. R̄t̄cīti ̄si aceasta r̄t̄cire m̄e constr̄nge s̄e ar̄t *ce* ̄si *cine* a fost de fapt cauza atrocit̄tei dela 48 ̄si s̄e dovedesc c̄ represaliile comise de poporul jefuit ̄si destinat victim̄a asasinatelor ̄n mas̄a, nu stau, nici una, ̄n absolut nici o conexitate cu numele lui Iancu, care era p̄truns de cele mai nobile principii ale umanismului.

Esc. Voastr̄ anume vēti binevoi a nu perde din vedere, cari au fost antecedentele ̄si cauzele represaliilor s̄v̄rite de masele poporului rom̄nesc ̄n contra voin̄tei comandantilor sei

E fapt istoricēte constatat, c̄ *inainte de Octomvrie 1848 nici unui Ungur nu 'i-s'a atins m̄car un fir de p̄r din partea Rom̄nilor, pe c̄nd s̄ngele pac̄nicilor Rom̄ni nēnarmāti era v̄rsat r̄uri ̄ntregi din partea terorismului, cu scop direct de a estirpa, nu numai inteligenta, ci chiar ̄ntreaḡa rassa rom̄neasc̄. Un scop acesta isvor̄it din dorul de a-'si satisface ura de rassa secular̄a aceia, cari — dup̄a prim-ministrul din vremuri Szemere Bertalan — »vorbia ca-̄si-c̄nd am fi ̄nc̄a tot la 1832, c̄nd Maghiarul era totul, ear' S̄rbul ̄si Valahul nimic, dec̄t popor f̄r̄a drepturī«.*

În aceasta va găsi ori-care om ne-preocupat cauza *vendettei de mai târziu*, și pentru-ca să provoc în privința aceasta convingerea Esc. Voastre voiui cita următoarea declarație a baronului *Stein*, șeful de stat-major maghiar, cuprinsă într'o scrisoare adresată prefectului *Axente*:

»Știu eu bine, că *nu Români*, cari un întreg milleniu au purtat cu răbdare jugul, *au erupt; trădători ai patriei sale și trădători ai libertății Ungariei au afișat pe Români la răsbunare prin crimele lor* — și pe D-zeul meu a fost grozavă răsbunarea. Români s'au alipit de cauza acelora cari au luptat contra autorilor acestor oribilități, și eată, liberi și neînvinși au rămas ei în munții lor«.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe lângă o astfel de mărturisire poate că ar fi superfluu să mai insist a documenta, că nu Iancu a fost cauza represaliilor ce s'au ivit ici-colea în decursul desarmării rebelilor, după terorismul sėvırșit de partidul revoluționar, și ca o reacțiune a aceluia, pentru-că Iancu a stat departe de toate aceste mișcări.

Causele adevărate ale vendettei au fost:

1. *Dușmanii jurați ai libertății poporului.* Despre fapăturile lor Csányi László, comisarul plenipotent al guvernului revoluționar în Ardeal, își dă seamă în chipul următor încă și la data de 29 Aprilie 1849 :

---

*) Die Romanen der Österr. Monarchie, pag. 214.

»Sosesc la mine rapoarte oficioase, că mai sînt tirani, cari n'au învățat nimic din cele întemplate, cari neascultători față cu legea, silesc cu forța pe *fostii lor iobagi*, deși nu le mai sînt stăpâni, — ca să le facă robotă«.

2. *Aceia*, cari au comis ne mai auzite atrocități contra Românilor nevinovați și neînarmați prin introducerea tribunalelor de sânge, încă înainte de a fi pășit Românii pe terenul rezistenței active. Tribunale cari au pus în furci în masse pe cei mai buni ai națiunii, cu atîta oroare, cât, după-cum apare din următorul comunicat al foii oficioase »*Wiener Zeitung*«, dela 14 Iunie 1849, însuși comandantul oștirea maghiare, Bem Josef, a pronunțat cea mai zdrobitoare osândă asupra acestora.

În »*Wiener Zeitung*« se constată:

»Der Inhalt des in der Reichszeitung vom 14. Juni v. J. bekannt gemachten Briefes von Josef Bem an Ludwig Kossuth aus Hermannstadt 6. Juni 1849, wo er die »*Willkürlichkeit und Leidenschaftlichkeit*« der kossuthschen Standgerichte anklagt, — die ihn an die Schreckensgerichte in Frankreich erinnerten, ist hiedurch vollkommen bestätigt«.

E dovedit, Escelență, că numărul jertfelor statarului s'a constatat ântâiu cu cifra de 4834, după-cum arată »*W. Z.*«, și s'a rectificat în urmă, tot acolo, cu suma de 6000.

»*Wiener Zeitung*« scria:

»După datele întrate din cele 6 districte militare: Cluj, Sibiu, Alba-Iulia, Reteag, Odor-

heiu și Făgăraș, numărul acestor victime ale terorismului maghiar — firește nesocotind numărul celor căzuți în câmpul de bătaie — e de 4834 persoane, deși Ardealul are o populațiune numai de 2,500 000.

3. *Aceia*, cari au comis asasinatele *en masse* dela *Mihalț* și *Luna*, apoi cunoscutele omoruri dela *Abrud* și *Sân-Craiu*, acei tirani, cari fiind reprezentanți ai puterii armate omoriau cu grămadă, numai din petrecere, pe *Români*, încă pe atunci, când nici un singur *Maghiar* n'a fost violentat de *Români*. Aceasta se ilustrează în mod eclatant din mărturisirea baronului *Apor György* cuprinsă în scrisoarea sa dela 2 Octombrie 1848, adresată amicului său *Gálffy*, *) — acel baron *Apor György*, care a spânzurat în sălcile dela *Iernut* 26 de țărani pacinici nevinovați — și apoi încă nouă — și se preumbla, cu ciubuc în gură, printre trupurile celor esecutați.

4. *Aceia*, cari s'au atins cu mâni criminale de averea poporului românesc, după exemplul dat de majorul *Csutak*, cum o dovedește următoarea declarație a generalului *Czetz János*: **)

»Guvernului 'i-a fost bătător la ochi în fine, că acestui bun domn 'i-a mai plăcut a jefui populațiunea săracă, în *Baia-de-Criș*, *Boița* și *Brad*«.

Pilda lui însă a atras imitatori pretutindenea, așa cât, baronul *Stein*, colonel în statul-major unguresc, e însuși

---

*) »V. *Siebenbürger Bote*«, 1848

**) *Bem, Erdélyi hadjárata*, pag. 147.

constrîns a constata în sus citata scri-soare :

»Ich brauche nicht zu sagen dass Csutaks Bereicherungsmethode — Plünderung der Wehrlosen — zur Nachahmung reizte«. (»Nu trebuie să-ți mai spun, că metoda de a se îmbogăți al lui Csutak, — jăfuirea celor nearmați — a instigat la imitație«.

5. Aceia, cari au erigeat întru *caeterum censeo* desființarea poporului românesc din cauza principiilor sale monarchice, naționale, de egalitate și fidelitate.

Acest scop infernal l-au proclamat usurpătorii puterii publice în mod fățiș, prin manifestele lor, și căpitanul Gabányi, unul dintre instrumentele lor, 'l-a concretizat destul de expresiv în devisa :

»*Să estirpăm fără de milă acest neam de rebeli*«!

Acei cari, după cunoscutul ordin prohibitiv al ministrului de război *Aulich*, au prigonit până la sânge și pe acei Români cari luptau sub stindardul maghiar.

Și cari fiindcă în cele din urmă li-se părea că sângele românesc se scurge prea încet au primit în solda și sub steagurile lor pe cel mai faimos ucigaș și tâlhar din țeară, pe Rozsa Sándor, cu sângeroșii lui complici, și sub titlul de »trupă volantă« 'i-au asmuțat asupra neînarmatelor sate românești.

6. Acei, cari au formulat după »Pesti Hirlap« a lui Kossuth în supremă maximă de stat lozinca : *să maghiarisăm cu fer și toc* și au provocat echoul : *Români*

sau morți; cari au asvîrlit în Transilvania faimoasa parolă a baronului Vesselényi: *Uniune sau moarte*, provocând înmiit răsunetul: *autonomie sau moarte!*

Toate acestea o să Vă convingă, Esc., cari au fost adevăratele cause și adevărații autori ai atrocităților, mai ales dacă veți considera, că s'a fost pus în curs distrugerea neamului românesc. A unui neam, despre ale cărui suferințe din trecut însuși Kossuth Lajos se exprimă în proclamațiunea sa către Valahi (az oláhokhoz) astfel:

»Valahii au suferit mult din străvechi timpuri, n'au avut mai nici o libertate, ba chiar și numele lor a fost infamat în legile țerei. (Az oláhok sokat szenvedtenek már régi idők óta, szabadságuk majd mi sem volt, s még nevök is meg volt gyalázva az ország törvényeiben.)

Astfel nu restează decât să indigitez acel fapt istoric îndeobște cunoscut, că Iancu, comandantul pururea victorios al legiunei *Gemina auraria*, ca un adevărat reprezentant al humanismului, nu numai că a stat departe de orice cruzime, dar' nu e permis să fie condamnat cum Esc. V. îl judecați. Această judecată despre caracterul și activitatea lui, sînt convins, că o desmint nu numai istoriografii, ci și miile de compatrioți maghiari, căroro Iancu li-a mântuit viața.

Acela, care nu numai a cruțat Turda, Aiudul și Abrudul, pe cum și viața și averea locuitorilor maghiari cu sentimente revoluționare ai acestor orașe, ci 'i-a mântuit de pierire tocmai atunci când pe locuitori 'i-ar fi putut lăsa victimă arme-

lor sale victorioase, ear' orașele lor pradă flacărilor — nu merită să fie acusat de vandalism.

Ca aceste fapte să nu fie trase la îndoială, mă provoc în ce privește Turda și Aiudul, la raportul căpitanului Grätze:*)

»Ausgezeichnet hat sich ferner der Präfekt Jancu durch rechtliches tadelloses Verhalten, durch richtige Unterscheidung zwischen dem bewaffneten und wehrlosen Feinde am 10. November, als ich die Stadt *Nagy-Enyed*, welche sich mir auf Gnade und Ungnade ergeben hatte, besetzte. Während die Colonnen mit Umgehung der Stadt in die vorwärtige Position eingeführt wurden, hatte die Colonne Janku's den Auftrag, durch die Stadt zu defiliren und die Arriergarde des Corps zu bilden.

Ohne dass ein Mann ausgetreten wäre, hatte Jancu seine Colonne durch die Stadt geführt, und deren Environs derart besetzt dass nicht nur keine Gewaltthat verübt, sondern auch jede Plünderung verhindert wurde.

Gleichthätig war er am 20. November, an welchem Tage ich die Stadt *Thorda* nach unbedingter Unterwerfung im Namen unseres allergnädigsten Herrn besetzte; und der nur durch Furcht gebeugten Bevölkerung zu beweisen, dass die Romanen einen höhern Zweck, als die zugemuthete Raublust vor Augen haben, ging ich allein mit meinem Hauptquartier in die Stadt und lies dass

---

*) Vezi »Die Romanen«... 217—218.

ganze Corps auf den Brachfeldern, am rechten Aranyosufer bivouakiren, ohne dass sich ein Mann unterfangen hätte, in die Stadt zu kommen. — Auch in dieser Stadt ist während des längern Aufenthaltes des Corps keine Gewaltthat, keine Plünderung vorgekommen«.

Aceste fapte au constrîns pe acest martor ocular, — care scria în niște timpuri, când deja vânturi răci suflau din Viena înspre poporul românesc, — ca să dea despre Iancu o caracterizare cu totul diferentă de Esc. V.

»Ich habe während der ganzen Expedition — astfel scrie — mein Lager in den Bivouaks mit Iancu getheilt und dadurch vielfältig Gelegenheit gehabt seinen Charakter zu studiren; ihm ist jeder Separatismus ein Gräuel; er hatte nur zwei Gedanken: Erhaltung der Monarchie und Gleichberechtigung seiner Nation; ich bin daher moralisch überzeugt, dass mit seinem Wissen, auf seine Veranlassung Niemandem Unrecht geschehen ist«.

În traducere:

»În decursul expedițiunii eu am trăit viața de tabără în același bivouac cu Iancu, și astfel am avut o mulțime de ocațiuni pentru a-'i studia caracterul. El avea oroare de orice separatism. Două idei principale îl conduceau: **susținerea monarhiei și egala îndreptățire a națiunii sale.** De aceea eu am convingerea morală, că cu știrea lui și la porunca lui nu 'i-s'a făcut nimănui nici o nedreptate«.

Cu privire la mântuirea *Abrudului*, care s'a fost distins prin atrocitățile sale împotriva Românilor, dați-mi voe să mă provoc la un distins cetățean abru-dean, *Rákosi József*, care zice din cuvânt în cuvânt următoarele:

»La 20 Oct. 1848 o deputațiune a rugat pe Iancu, pe atunci proclamat comandant al Românilor din patrie, ca să cruțe orașul... Spre norocire fiindcă *Iancu*, în virtutea temperamentului și a cultivei sale nu era omul distrugerei... orașul a fost grațiat sub condițiunile următoare: să predee toate armele, să jure fidelitate lui Ferdinand al V-lea și peste tot să dea 3000 fl. desdaunare de războiu. Împlinindu-se aceste condițiuni *Abrudul a rămas în pace întreagă iarna*«. (V. »*Pesti Napló*«, nr. 238, dela 31 Aug. 1881).

Din aceste fapte v'ați putut convinge deja, Escelență, de ce umanism era străbătut spiritul lui Iancu. Dacă n'a putut împedea, el cel puțin nu a potențat întru nimic fatalitatea care a adus în urmă ziua de doliu asupra *Abrudului* de el mântuit. Sosind el de pe câmpul de luptă la fața locului 5 ore după-ce se începuse opera de răzbunare, Iancu a căutat să aline amarul zilei prin mântuirea dela moarte a sute de Maghiari... E imposibil să nu știți, Escelență, că pricina acestei zile de jale a fost înfrângerea credinței, și tradarea comisă față cu Iancu și poporul românesc.

Din opul contelui Richard Gelich, din scrierile lui Szilágyi Sándor, Kövály

Mihály și din archivele revoluțiunei, de sigur v'ați putut convinge, Escelență, că nu Iancu a pricinuit acea zi de jale. Pentru-că e fapt istoric, că guvernul revoluționar și anumit Kossuth Lajos a plenipotențiat pe deputatul *Dragoș* cu misiunea de a pacifica pe Români. În scopul de a se iniția pertractări în această privință s'a *legat armistițiu* și pentru durata pertractărilor s'a garantat inviolabilitatea cu provocare chiar la *onoarea Dictatorului*. Deasemenea e fapt istoric, că după-cum spune R. Gellich — »pe când *Dragoș* închina păhare cu prefectii și tribunii pentru împăciuire« — Hatvani, »parvenit dintr'un miserabil sans culotte comandant de armată« — cum îl numește Szilágyi — a năvălit în Abrud, *durante armistitio*, — la ordinul secret al lui Kossuth — și prinzând pe tribunii români cari parlamentau și unindu-se cu Maghiarii din oraș a comis cele mai nebunești crime ale terorismului. După-cum spune Gellich, »însuși Hatvani a străpuns în piață pe un Român, dând hordei sale nedisciplinate semn de năvală asupra Românilor«.

Această stare de lucruri, verificată și de baronul Stein (»Genehmigte Kossuth Hatvanis Vorrücken«) e dovedită și cu ordinul lui Kossuth către Hatvani, în care 'i-se dă din cuvânt în cuvânt următoarea instrucțiune :

»Drágos képviselőt... egyuttal oda utasítottam, hogy a kivánt fegyverszünet vagy alku ürügye alatt a hadjárás *semmi szin*

alatt fel ne tartoztassa, mit is a végett közlök önnel, hogy utódja megérkeztéig is ez értelemben s pedig teljes erélylyel folytassa működését.

»Pe deputatul Dragoș... 'l-am îndrumat, ca sub pretestul armistițiului ori tractărilor dorite să nu oprească nici - decum campania de războiu, ceea-ce îți comunic și d-tale, ca și până la sosirea succesurului să-ți continui activitatea în acest înțeles și mai ales cu toată energia.

După toate acestea oare să mai fie de lipsă, Escolență, să arăt cine este cauza desastrului dela Abrud întemplat după înfrângerea lui *Hatvani* și cât de departe stă de acest desastru Iancu, caracterul deschis, care dinaintea sperjurului abia a scăpat cu viața.

De aceea mă mai provoc numai *pro superabundanti* la cuvintele »Pro memoria« ale martorului ocular maghiar *Rákosi József*:

»Astăzi, după încheierea tragediei, oamenii judecă în multe chipuri asupra cauzelor nenorocirii. Dar' ori-cât de mult am cumpeni datele, trebuie să ne alăturăm la convingerea generală a celor dela Abrud, că această catastrofă a fost provocată de pășirea pripită și militărește nepregătită a lui *Hatvani*, și judecătorul nepreocupat nici-decum nu o va atribui lui Iancu, drept esecutarea unui plan anterior stabilit.

În legătură cu aceasta atrag atențiunea Esc. Voastre la faptul, că sutele de Maghiari numai inimei de oameni iubitoare a lui Iancu au putut mulțumi, dacă după catastrofa dela Abrud au scăpat cu vieața de răsbunarea poporului românesc, după-cum apare din literile promemoriale anexate aci și edate de George Borza și Iosif Șuluțiu de Cărpeneș, judo reg. de tribunal în pens. Din toate acestea vă puteți forma judecată obiectivă, Escelență, întru cât poate fi atins caracterul lui Iancu de acusa *vandalismului și a urei de rassă.*

La formarea acestei judecăți Vă vor fi întru ajutor și următorii istoriografi, cari toți se poartă cu cea mai arzătoare ură față cu tot ce-î românesc.

Kövári scrie astfel :

»Sânt totuși doi, căroră nici dușmanul nu le poate denega oare-care recunoaștere. Unul e Nicolae Solomon, prefectul comitatului Hunedoara, care n'a omorît și n'a prădat. Al doilea e *Avram Iancu*, așa numitul »Regele munților«, care din interes național a înarmat munții și n'a fost condus de egoism, ceea-ce se vede din faptul, că după doborârea Ungurilor a refusat a depune armele, până-ce nu se vor realisa promisiunile făcute națiunii sale de cei împărătești; și fiindcă nu le-au împlinit, n'a primit dela ei nici o decorațiune; și pentru aceasta mai târzîu a nebunit«.

Același autor, la pag. 230 a opului seu caracterisează astfel pe *Iancu* :

»*Vandalismul nu 'l-a părținut Iancu.*«.

Jancsó Benedek citând isvoarele istorice, redă opiniuni cu totul diferite de Esc. V., de aceea îl voiu cita textual:

A. E. Popp zice în studiul seu: *Iancu és az oláh torradalmárok*, *) că Iancu nu poate fi pus într'o categorie cu alți conducători ai poporului român. El era creat din material mai nobil ca acestia. El era mai uman, mai delicat și cu mai bune dispoziții față cu Ungurii, decât ceilalți. În același înțeles s'a exprimat despre individualitatea lui Iancu și *Moldován Gergely*, în studiul seu »*A mo-zok földén*« cum și în alte scrieri ale sale. În Ardeal o știu foarte mulți, că maghiarimea din munți, care în acest oribil războiu mai mult a avut a suferi, a ținut pe Iancu de mai bun, mai nobil, decât soții sei. Mai multe familii din nobilimea maghiară au de a mulțumi de-adreptul lui Iancu, dacă au scăpat cu viață de furia Moșilor. Tragicul vieții sale deasemenea dovedește că a fost mai bun și mai nobil decât colegii sei. El a eșit alienat din temnița dela Sibiu (?).

Necunoscând eu destul de amenunțit viața și faptele »Regelui munților« **)

---

*) *Iancu și revoluționarii români*. V. »Ungaria«, nr. 5, din 1892.

**) De atunci *Jancsó Benedek* s'a ocupat special cu Iancu în cel mai nou op al seu, editat sub auspiciile soc. »*Emke*«. Vom arăta amănunțit cum se pronunță acest scriitor, care nu poate fi bănuț de filoromân. Acum cităm numai atâta din declarațiunile sale:

nu mă țin competent a enunța care va fi judecata definitivă a istoriei asupra lui Iancu.

»Nu se poate nega că Iancu a fost *figura cea mai onorabilă a mișcărilor române* din 1848—49.

»Un tânăr visător, entusiast, el e figura tipică cea mai interesantă a tinerimei din anii patruzeci. Naționalitate, libertate națională, drepturi omenești generale, egalitate, independență și libertate universală au fost ideile, ce formau lumea spirituală a celor mai buni din acea generație. Legendele marelui revoluții franceze au fost obiectul admirației lor și dorința ferbinte a sufletului lor era, să se asemene și ei în trup și suflet cu distinsele figuri ale acestei revoluții. Critica, îndoiala încă nu atinsese tânărul lor suflet; tare și neclintită era credința lor în revoluție, ca în unicul mijloc al mântuirii sociale și politice. Iancu era revoluționar idealist născut, ca și Petöfi, Vasvári și ceilalți tineri maghiari. A crescut în aceeași lume de idei, în aceeași atmosferă spirituală, ca și tinerii maghiari contemporani.

»Acele familii maghiare, — continuă în alt loc, — cari au căzut în mâinile lui Iancu, au fost fericite, pentru-că el a apărut viața bărbaților și onoarea femeilor. Cu un cuvânt, — zice dl Jancsó, — *istoriografia și publicistica maghiară nici-când n'a negat că Iancu a fost un adversar uman, însuflețit de principii*».

Nota Redacțiunei.

»In locul acesteia citez următoarele cuvinte ale unui scriitor maghiar, *Szabó Nándor*, care a tradus în ungurește studiul des amintit al domnului A. E. Popp, și care zice :

»În Munți e o părere generală, că Iancu n'a fost așa de maghiarofag, cum îndeobște se crede în țeară. Inima, sufletul, gândul îl atrăgeau către Maghiari; împrejurările, situația 'l-au răpit în tabăra adversă. E verosimil, că cel puțin în parte acestei dileme 'i-se atribue alienarea de mai târziu. El a fost singurul între tribunii români dela 1848, care nu numai a simpatizat cu Ungurii, ci s'a știut și însufleți pentru ideile sublime (?) după cari se sbăteau acestia. El a fost singurul (?) care n'a prins arma din poftă de câștig ori dor de răsbunare.

Iancu a disprețuit elemosina austriacă și mai bine a însetoșat și a suferit purtarea nevrednică a beamterilor austriaci, cari drept mulțumită și recunoștință 'l-au întemnițat«.

Ear' *Ürmössy Lajos* face în »Budapesti Hirlap« (nr. 200 din 1895) următoarele declarațiuni :

»Fiind vorbă despre *Iancu* țin să amintesc, că e o mare greșeală a declara pe acest bărbat »tâlhar ucigaș«... acest bărbat n'a făcut astfel de fapte. El a prins arma din principiu, dar' poporul seu nu 'și-'l-ar fi putut ține sub arme numai cu principii (?); uciderile nu le-a putut oprî, dar' îndată-ce a ajuns stăpân al situației, cu mână de fer 'și-a ținut armata în frâu.

»Când Bem își secera învingerile, Iancu s'a retras în munți cu oștirea sa, nepermițând nici o ucidere, deși ar fi avut destul teren să năvălească din când în când la vale. Bem l-a provocat să depună armele și să fie supus credincios patriei; el a răspuns că întinde Ungurilor cu drag dreapta împăcării, dar numai în cazul, dacă Bem primește programul de mai sus, pe care în Olmütz i-s'au făcut deja promisiuni.

»Principiile, vederile lui le putem condamna și trebuie să le condamnăm, dar nu-l putem numi »haramia«.

În urmă cu considerare la scurtimea timpului, fie-mi permis a mai cita opul contrar Românilor, al baronului *Josef Helfert*: »*Revolution und Reaction*«. Citez declarațiunile lui ce se găsește la pag. 214:

»Wo die Präfecten selbst oder durch ihre Unterbefehlshaber eingreifen konnten, wurde manchen Unheil vorgebeugt. Vor allem aber erwarb sich *Iancu* in dieser Hinsicht entschiedene Verdienste, und wenn man ungarischerseits heute noch seinen Namen mit Abscheu ausspricht, mit Fluch und Verwünschungen begleitet, so sollte man dess vielen Übels nicht vergessen, das durch ihn verhütet wurde. Sein Ansehen war das grösste, sein Wort das geachtetste, und er war sichtlich bestrebt davon.... besten Gebrauch zu machen«. *)

---

*) În românește: Unde prefectii au putut întreprinde direct ori prin subordonații lor, a

Escelența Voastră, domnule ministru! Cadrele acestei apelațiuni nu-mi permit a face o caracterisare. Din datele citate până acum reese însă clar faptul, că în fața caracterului individual, politic și militar al lui Iancu și au închinat steagul lor și cei mai implacabili dușmani.

Iancu, ca persoană a intrat bogat în revoluțiune și după-ce a predat erarului o majă de aur, încredințată pazei sale, ear națiunei române toată moșioara părințească, el a murit în completă miserie.

Iancu n'a primit distincțiunile personale, ce 'i-s'au oferit. Și se nu recunoașteți oare, Escelență, că la el nu se găsească motivele faptelor ce 'i-ați imputat, nici pofta de avere, nici dorul de domnie, și că trăsura fundamentală a caracterului seu a fost *desinteresarea altruistă*?!

În ce privește *caracterul politic*, Iancu a fost una cu națiunea sa, cu convingerile, aspirațiunile ei depuse în programul dela 15 Maiu 1848. El a luptat până în ultimul moment al vieții pentru fidelitate către dinastie, pentru sancțiunea pragmatică și pentru principiile constituționale: egala îndreptățire națională, libertatea și frățietatea. Deo-

fost evitat mult rău. Înaintea tuturor însă Iancu și-a câștigat în această privință merite, și dacă Maghiarii mai pronunță și azi cu groază numele lui, însoțindu-l cu ocară și blăstem, se nu se uite multele nenorociri, cari au fost prevenite prin el. Vaza lui a fost cea mai mare, cuvântul lui cel mai respectat și el s'a nisuit vedit... a face us în măsură mare de această împrejurare.

potrivă în timp de pace, ca și în războiul de apărare, ce 'i-s'a impus prin terorism, cu cuvântul și cu fapta, el a fost totdeauna loial, *oferind* dreapta împăciuirii. Aceasta a exprimat-o așa de pregnant el însuși în scrisoarea adresată deputatului din Ungaria, *Gozman*, pentru împăcarea cu Maghiarii. El scria, încă și după *tradarea dela Abrud* astfel :

» *Noi sîntem oamenii libertății ! Pentru asta am revoltat, pentru asta ne-am vîrsat și sîntem hotărîți a ne vîrsa sîngele pînă la ultimul Român., Brațele noastre din 15 Maiu al anului trecut pînă la ora cea fatală deschise au stat, ne-am oferit fraților Maghiari de cei mai sinceri amici pentru toate adversitățile timpurilor viitoare, **nu-mai să ne garanteze naționalitatea pe temeiul dreptului egal**“.*

» *În urmă, precum și mai înainte, Vă scriem, că nu sîntem în contră, ba dorim ca tii aceleleași mame, să avem aceiași amici și inimici cu Maghiarii, dară condițiunile atinse le pretindem realizate. Fără de acelea a muri mai bine sîntem rezoluți*“.

Să nu recunoașteți oare, Escelență, puritatea cristalină a acestui caracter politic consecvent și trăsurile fundamentale ale lui: neclintita alipire cătră legitimitate, libertate națională și frățietate ?

În *privința caracterului militar*, Iancu, credincios jurământului seu de-
pus în 15 Maiu 1848, a luptat pentru
dinastia legitimă și pentru egala îndrep-
tățire națională, dovedindu-și în sute
de lupte deschise intrepiditatea, ne-
abusând de învingerea câștigată și ne-
intimidat de perderea avută, cu durere
pentru victimele revoluțiunei, deplângând
pe adversarii sei căzuți și tractând cu
loialitate umană pe adversarii neînarmați.

Să nu recunoașteți oare, Escelență,
că de caracterul acesta nu s'a atins
nici avere străină, nici sânge nevinovat,
și că fundamentala caracteristică i-a fost:
credință la jurământ, eroism și umanism
frățesc?

La vestea morței lui *Vasváry Pál*,
pe care îl învinseseră mai ales femeile
române, Iancu a făcut următoarea de-
clarație caracteristică: »Aș fi dat 10 ani
din vieța mea, dacă ați fi adus viu
pe Vasváry înaintea mea. Pagubă de el,
ce tiner escelenț era«.

Auzind despre soartea lui *Dragos*,
care ca trădător a fost trucidat de popor,
a adresat cătră victorioasa oștire, care
ocupase Abrudul următorul cuvânt:

*V'ați luptat, cu honvezii așa brav,
încât îmi vine să vă sărut pe toți; dar'
că ați omorât pe Dragos, 'mi-ați amărit
sufletul«.*)*

Și totuși Esc. Voastră stigmatisați
ca pe un rob al celui mai negru fana-

---

*) Cuvinte relatate de martorul în vieță,
d-na Victoria vęd. după Simion Șuluțiu, în a cărei
curte a fost trucidat Dragos.

tism de rassă, ba chiar și cu acusa *trădărei de patrie* pe acest bărbat, pe care Maiestatea Sa, gloriosul nostru Domnitor, la ale cărui ordine aveți fericirea a servi și Esc. V., s'a îndurat preagrațios a-l *distinge*, și a onora modestul lui domiciliu, — *schimbându-și în acest scop planul de călătorie*, — *cu preainalta Sa prezență*.

Escel. Voastră ați putè să numiți trădător de patrie pe acela, *care* :

'și-a încălcat jurământul de fidelitate și a fugit în străinătate, lăsând la furci pe aceia, în ale căror mâni 'și-a pus armele ;

a confiscat averea publică și privată, ba chiar și sfințitele clenodii ale regatului ;

a evitat totdeauna câmpul luptei ;

a isolat pe cetățenii cei mai fideli Regelui și constituțiunei ;

a dat comanda în mâna unor *condottieri* străini, acaparați deopotrivă prin enorme solde și false parole, și sub acestia a înregimentat oficeri sperjuri, soldați vînzători de steagul lor, masse de popor induse în eroare și asentate cu forța, și neîndestulit nici cu acestia a luat sub steagurile sale pe cei mai mârșavi bandiți ai țerei ;

până la ultima răsufare a vieții sale, cu graiul și cu intriga, fățiș, prin răsboiu civil, ascuns în urmă în afunziunile conjurațiunilor, sumuțind o națiune asupra celorlalte în patrie, și aliându-se cu dușmanii țerei în străinătate : lucrat-a el pentru detronarea dinastiei legitime, oferit-a el coroana țerei unei pu-

teri străine, zdrobit-a el sancțiunea pragmatică și cu aceasta însași constituțiunea și pus-a el întreaga țeară în sânge și flacări, pentru utopia de a contopi cu forța rassele ce constituie acest stat poliglot. *)

Un astfel de caracter s'ar putè înfiera cu timbrul oprobrios al tradărei de tron și patrie!

Dar' a aplica acusa tradărei de patrie față cu acela, care a prins arma pentru drepturile dinastiei și ale poporului seu designat victimă al estirpațiunei, care a purtat răsboiu de apărare împotriva terorismului revoluționar, ce țintea la despoiarea tronului, răsturnarea constituțiunei și estirparea rasselor, — aceasta înseamnă o acusă falsă, care trebuie să facă loc unei convingeri mai bune, *pentru-că e o concepțiune absurdă la un ministru monarchic.*

Această concepțiune a fost temeiul acelei dispoziții a Esc. Voastre, prin care eternisarea memoriei lui Iancu într'un monument ați cualificat-o drept fapt punibil.

Credința ce o am în victoria adevărului îmi oferă speranța, că în momentul, când Esc. V. veți arunca în cum-păna judecăței pondul adevărului istoric, nu veți mai găsi în eternisarea memoriei lui Iancu altceva, decât *manifestarea pielăfei recunoscătoare a unui*

*) O transparentă caracterisare a lui Kosuth Lajos, care a primit sub steagurile sale pe Rozsa Sándor, și a înregimentat tot străini la conducerea steagurilor sale: Dembinszky, Bem (Poloni), contele Leiningen-Weesteburg, Baronul Stein, Schweidel, Vetter, (Germani), Damjanich (Sêrb), Guyon (Englez), Klapka (Boem) și așa mai departe.

popor față cu acela, decât care mai mare aderent ideile monarchice n'au avut, decât care mai mult nime nu a iubit națiunea sa și libertatea, și decât care nime nu s'a învrednicit mai mult de stima însași a dușmanilor sei.

În această afacere Esc. V. stați la respântia *puterei și a adevărului.*

Porunca puterei poate să deschidă zăvoarele temniței; *adevărul însă răsbate prin zidurile închisorilor* chiar și în timpuri de acelea, când — după cuvintele celebre : »trebuie aruncat vël asupra libertăței, precum oamenii ascund statuele zeilor«.

II.

Am pus în fața faptelor partea secretă a ordinului Esc. V. dela 15 Martie a. c. care conține verdictul istoric. Îmi mai rămâne deci numai datorința de a releva, că partea publică și dispoitivă a ordinului alterează principiile fundamentale ale constituțiunei ungare, depuse în art. de lege III. și XVIII. din 1848 și în articolii de lege XL. din 1879, și XXXVII. din 1880.

Dispoșiția prin care se decretează drept *delictum sui generis* o specială contravențiune și se statuează o specifică retorsiune penală pentru colectarea și contribuirea la monumentul lui Iancu, alterează principiile constituționale, fiindcă scoate din cercul libertăței individuale dreptul de a ridica monumente pentru repausați. Ear' hotărîrea prin care se pronunță confiscarea contribuiriilor deja făcute violează constituțiunea, fiindcă

atinge dreptul de proprietate privată și vatămă acel principiu cardinal de drept, că ordinele guvernului nu au putere retroactivă.

Corectura acestor leșiuni de drept stă în mâinile Esc. V. supunând revisiunii sentențele instanțelor inferioare, cari osândesc pentru colecta publică întreprinsă în presă și încheiată prin predarea sultatului la mâna unei a treia persoane înainte de esmiterea și publicarea ordinului de oprire al Esc. V.

O să Vă bată la ochi, Escelență, că instanțele inferioare și-au creat două base, ce se eschid reciproc. Deoparte aplică arestul de 5 zile pentru colecta Iancu, *nu* pe baza ordinului privitor la colecta Iancu, care statuează o specifică cualificare de contravențiune și o măsură specifică de pedeapsă, *ci* condamnă pe acusat ca pe unul ce ar fi *cerșit milă*, fără concesiune, și invoacă drept motivare §. 66 al art. XL. din 1879 și ordinul de esecutivă al ministrului de interne 18613 din 1882 prin care se interzice cerșitoria publică.

De altă parte aceste foruri pronunță asupra rezultatului colectei ce nu se mai află în posesiunea acusatului confiscarea și alternativ încassarea esecutivă pe baza ordinului Iancu al Esc. V. care *nu are putere retroactivă*.

Împotriva concepțiunilor greșite și a gravaminelor de drept cuprinse în aceste sentențe ofere scut chiar și ordinul dela 15 Martie a. c. al Esc. V.

Când adevărat Esc. V. ați declarat colectarea pentru fondul lui Iancu, ca un delict *sui generis* și ați prigonit-o cu o sancțiune penală specifică, atunci în mod implicit ați recunoscut și enunțat:

1. Că lansarea colectei Iancu, înainte de publicarea ordinului, nici oprită n'a fost, nici a putut fi în mod legal subsumată unei cualificațiuni penale legale și vr'unei pedepse oare-care.

2. Că astfel colecta Iancu nu se poate identifica, nici în teasă, nici în concret, cu nici o dispozițiune a legilor și ordinelor prohibitive până atunci existente și cu atât mai puțin s'a putut subsuma dispozițiunilor în vigoare în privința cerșitului oprit prin art. de lege XL. din 1879 și pedepsit pe această basă prin ordin ministerial, ca deosebită contravențiune; fiindcă dacă ar fi fost aplicabile la colecta Iancu aceste dispoziții, nu ar mai fi fost lipsă a formula o nouă contravențiune: *contravențiunea Iancu*.

E evident deci, că în momentul când legislatorul statuează asupra unei făptuiri o specială contravențiune, aceasta nu însemnează și nu poate însemna că acel substrat ar fi fost cualificat prin dispozițiuni legale anterioare drept infracțiuni punibile.

Aceasta trebuie să fie atât de clar înaintea Esc. V., încât nici nu mai discut, că acum fiind decretată drept faptă punibilă special cualificată și pedepsită colecta pentru Iancu, e imposibil să fie prigonită drept contravențiune comisă prin cerșitorie oprită, fiindcă, această

contravențiune se deosebește atât în privința substratului și a calificațiunii, cât și a gradului de pedeapsă de contravențiunea nou creată de Esc. V. pentru colecta Iancu.

Dacă anume contribuirea pentru monumentul lui Iancu s'ar pute subsuma contravențiunii de cerșitorie, atunci Esc. V. nu ați fi creat în vederea acestui substrat o nouă specie de contravențiune și nu ați fi provăzut-o cu o sancțiune penală, care se deosebește în mod esențial de pedeapsa croită pentru cerșitorie, ci pur și simplu ați fi îndrumat numai zeloasele d-voastre organe, ca din incidentul colectei lui Iancu să aplice asupra acesteia și a collectorilor procedura și pedeapsa normată în art. de lege 40 din 1879 pentru cerșitorii fără concesiune.

Constat anume, că Esc. V. pentru collectorii fondului Iancu ați statuat o contravențiune, care se pedepsește cu maximul de arest până la **15 zile**, cu 100 fl. amendă și confiscare. Constat însă, că după §. 66 art. de lege XL. din 1879 contravențiunea cerșitoriei se reprimă cu o pedeapsă ce are maximul de **8 zile**.

Este deci mai mult ca evident, că și pentru cazul când Esc. Voastră v'ați hotărî de a susține și aplica acest imposibil ordin, și atunci făptuirea collectorilor pentru monumentul lui Iancu o puteți aprecia, Escelență, numai și exclusiv pe baza ordinului Esc. Voastre din 15 Martie a. c. nr. 426/895 presidial — și în vederea contravențiunii și substratului, contemplate în acest ordin.

În fața acestui ordin stă însă principiul: *sine lege nulla poena*. În momentul când s'a dovedit colectarea înainte de ordinul Esc. Voastre, ce statuează contravențiune și confiscare, în momentul când veți recunoaște și d-v. acel principiu cardinal juridic respectat de 2000 de ani: *lex posterior ad praeterita trahi non potest*, în momentul când e neîndoielnic, că avem a face cu un nou delict al cărui substrat mai înainte nu fusese acceptat în sistemul de drept penal pozitiv: e mai mult ca evident, că înaintea unui judecător imparțial cunoscător de drept nu se poate susține acuza unei contravențiuni, care s'a creat și pus în vigoare numai după comiterea faptului încriminat.

Bine au simțit-o și instanțele inferioare, că tocmai în lipsa puterii retroactive a ordinului Esc. V. ei nu puteau trage pe nimenea în judecată pentru colecta lui Iancu, și nici că puteau condamna pentru aceasta. De aceea ei s'au încercat a cualifica această colectare drept contravențiune comisă prin cerșitorie oprită, o infracțiune ce se deosebește, atât în concepțiunea, cât și în sancțiunea sa, de colecta pentru Iancu, pe care o cualificați și urmăriți Esc. Voastră, ca delict specific.

Aceste foruri deci au aflat neaplicabile *premisele* contravențiunii lui Iancu, nu au constatat nici existența substratului acelei infracțiuni și totuși n'au hesitat a aplica una dintre *urmările* acelei contravențiuni confiscarea contribuțiilor publice.

Va să zică, premisa lipsia și totuși avea o consecvență.

Considerând, că în lipsa substratului obiectiv cad de sine, și sancțiunea penală, și toate sancțiunile de drept legate de aceea;

considerând, că nu se poate pronunța sancțiunea unei pretinse infracțiuni pe baza unor dispozițiuni, ce se rapoartă la altă contravențiune;

considerând că e o imposibilitate juridică a contesta puterea retroactivă, a unui ordin în chestiunea vinovăției, și a-i atribui în același timp putere retroactivă în urmările sale de drept, ce sînt numai consecvențele vinovăției: condamnarea și sancțiunea anunțată prin forurile inferioare nu pot să subsiste în fața unui judecător imparțial.

Politica are fața dublă a lui *Ianus*; nu e voe însă să o aibă judecătorul în funcțiune. Cu această dublă față își desfășură forurile inferioare motivele contrazicătoare ale sentențelor lor. Dar' Esc. V. nu o să puteți scăpa din vedere, că una e a colecta în publicitate, prin presă, pentru monumentul lui Iancu, și alta e cerșitul, o contravențiune care și în substratul seu subiectiv și obiectiv lipsește în mod absolut în cazul de față. Aceasta pentru motivul, că în această țeară colectele întreprinse întru eternizarea figurilor istorice nici-odată n'au reclamat concesiunea stăpânirei; toate colectele și contribuiriile publice, pentru toate statuetele din țeară, s'au făcut fără permisiunea guvernului; și pentru moti-

vul, că asemenea contribuiri benevole nici un om rezonabil nu le va cualifica nici-când drept cerșitorie.

Dacă însă toate acestea nu v'ar convinge, va trebui totuși să recunoașteți, că ideea și inițiativa ridicării monumentului prin contribuiri a pornit din sînul marelui public, și nu dela acusat. Va trebui să constatați, că acusatul a fost numai însărcinatul contribuenților, întru administrarea sumelor întrate pînă când responsabilitatea lui s'a sistat prin faptul, că administrațiunea contribuitorilor a trecut la o a treia persoană, care singură e responsabilă pentru sumele primite.

Rămâne deci să trageți și consecvențele, anume, că judecățile inferioare sînt nemotivate și în condamnarea și decretarea răspunderii solidare a acusatului, și în urmă și în chestiunea *confiscării*. Cât pentru condamnare invoc momentul, că la acusat nu se poate aplica ordinul pentru cerșitori, relevez că acusatul a fost dătător de seamă numai pînă în 12 Dec. 1894 și că de atunci îndatorirea rațiociniului public a trecut la o a treia persoană.

Nu poate fi vorba deci despre contravențiune, cu atît mai ales nu, fiindcă apelul pentru contribuiri s'a lansat în »*Foaia Poporului*« și rațiociniul s'a publicat în nr. 11 din 1894 al aceluiași ziar. E deci evident, că acusa de contravențiune pentru colectă în presă, lovește în determinațiunile *legilor de presă*, după cari ori-ce infrațiune se

poate judeca numai prin judecătoriiile ordinare și juriile de presă. Prin urmare poliția corecțională își depășește competența și jurisdicțiunea ei legală, când prigonește și pedepsește un fapt comis prin presă.

O asemenea procedură mai alterează și dispozițiile legale despre *prescripțiune*. Fiindcă faptul pentru care acusatul e urmărit, și ca delict ori contravențiune de presă, ori polițială, e apărută în considerarea și a termenului apelului și timpului de încheiere a colectei prin excepțiunea prescripțiunii, care o invoc, și care are să fie respectată din oficiu.

Dar' mai ales e injustă responsabilitatea solidară a acusatului și confiscarea din următoarele motive:

Ordinațiunea de confiscare nebasată în lege s'a emis numai după timpul, în care acusatul a predat sumele încassate unei a treia persoane, care singură e chemată și responsabilă pentru administrarea contribuțiilor, deci față cu acusatul un asemenea ordin nu are și nu poate avere putere retroactivă.

Acusatul nefiind în posesiunea faptică a sumelor încassate și predate unei a treia persoană, nu poate avere nici un fel de răspundere materială. E imposibil a confisca dela cineva ceea-ce nu mai are în posesiune.

În fine țin să accentuez mai ales că și atunci când s'ar pute interzice acum folosirea contribuțiilor în scopul destinat, pentru monumentul lui Iancu: chiar

și atunci confiscarea e *nulă și neavenită* fiindcă dăruitorii nici-când n'au avut cunoștința vre-unei interdicțiuni de contribuire și o asemenea interdicțiune nici-când nu se publicase mai nainte. În consecuență contribuiriile pentru fondul lui Iancu și în aceste condițiuni formează *proprietatea individuală a contribuenților*, proprietate, de care nu se poate atinge nimenea, cu atât mai puțin guvernul țerei, dacă ține să conserve baza societății: respectul averii private.

Nu este aceasta nici chestiune politică, nici istorică, ci pur și simplu o chestiune de legalitate din domeniul dreptului civil. Acest ultim fort al dreptului îl respectă în Europa și cel mai reacționar absolutism. Va trebui deci să 'l respecte și puterea executivă din Ungaria, o țeară pretinsă constituțională pe care politicienii maghiari, au pretenția să o pună alături cu Anglia în ce privește libertățile publice.

Apărând acest ultim fort pe base strict legale și constituționale, am credința a fi și a rămâne în directiva indicată prin însuși Avram Iancu în ultimul cuvânt ce a adresat el națiunii sale. Pentru-că vă rog să aflați, Escelență, că numai destinul tragic a dat armele contra-revoluțiunii în mâinile lui Iancu și acea istorică fatalitate care a pus poporul românesc încă odată în fața alternativei dinamice: de a fi sau a nu fi o națiune. El însuși, în ființa sa intimă, n'a fost omul *forței*, ci al *dreptului*. Eată de ce El, după principiile sale, *era omul pa-*

*cinicei lupte pentru drept, cu armele
legei în cadrele constituționale.* Acestea
le-a propovedit el în viață, și acestea
le-a lăsat națiunii sale drept moștenire
după moarte.

Testamentul seu zice :

»Unicul dor al vieții mele e, să-'mi
văd Națiunea fericită, pentru care după
puteri am și lucrat până acuma, durere
fără mult succes, ba tocma acuma cu în-
tristare văd, că speranțele mele și jertfa
adusă, se prefac în nimica.

Nu știu câte zile mai pot avè; un
fel de presimțire îmi pare că 'mi-ar spune,
că viitorul este nesigur. Voiesc dară și
hotărît dispun, că după moartea mea,
toată averea mea mișcătoare și nemișcă-
toare să treacă în folosul națiunii, pen-
tru ajutor la înființarea unei academii
de drepturi; tare crezând, că *luptătorii
cu arma legii* vor putè scoate dreptu-
rile națiunii mele.

Pentru toate aceste Vă rog Escelență,
să anulați sentențele combătute.

Cu stimă cuvenită.

Sibiiu, 1 August 1895.

În numele acusatului *Tit Liviu Albini* :

Dr. Amos Frâncu m. p.

A N E X E.

Ordinul ministrului de interne Perczel D.

— În original. —

A m. kir. belügyminister által f. évi 426. eln. sz. alatt a Janku Abraham emlékére tervezett szobor felállításának s a szobor czéljára való gyűjtésnek megtiltása tárgyában valamenyi törvényhatósághoz kiadott

Körrendelet.

A *hazáellenes románok* által a magyarokon *elkövetett vérengzések* folytán hirhedtté vált és a »havasok királyának« nevezett Janku Ábrahámnak köztudomásra a román izgatók szobor felállítását tervezik, s arra már *részint nyíltan, részint titokban* pénzgyűjtéseket is rendeznek, mi által a *multat nem ismerő románokat* ámitani és felizgatni szándékoznak.

Ily egyén emlékének megörökítése nem lenne egyéb, mint hirdetése a leg-sötétebb nemzetiségi fanatizmusnak, dicsoítása annak, ki *hazáját elárulta*, az ártatlan családok megöletésének és kiraboltatásának oka volt.

Ezen *m e r é n y l e t* nem lévén megengedhető, ezennel elrendelem, hogy bárhol ez ország területén a nevezett részére szobor felállítása megkísértetnék,

az teljes erélylyel — az illető helyi, járási és megyei hatóság főnökei személyes felelősségének terhe alatt — megakadályozandó, az e célra való gyűjtések meg nem türendők a fennálló törvények és szabályok értelmében kérdőre és számadásra vonandók, a beszédett összeg pedig lefoglalandó.

Egyszersmind az 1879. XL, t.-ezikk 1. §-a alapján kijelentem, hogy mindenki, ki Jancu Ábrahámnak tervezett szobor felállítása érdekében bármily cselekménye által közreműködik, adományokat gyűjt vagy ad, kihágást követ el, és 15 napig terjedhető elzárással és 100 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Végül felhivom a törvényhatóságot, hogy jelen rendeletem ez utolsó pontját megfelelően tegye közhírré.

Budapesten, 1895. évi márczius hó 15-én. *)

P e r c z e l, s. k.

Traduceri.

Pentru a ușura cetitorului lectura traducem acî unele citate puse în original. La pag. 11. Răspunsul Majestății Sale Francisc Iosif I., către deputațiunea poporului român, sună astfel:

»Primesc cu bucurie asigurarea credinței și alipirei bravei națiunii române și recunosc cu mulțumită jertfele grele, ce le-a adus pentru tronul meu și întreagă monarhia, în lupta contra unei partide necre-

*) Traducerea românească se află în parte la pag. 3-4 a acestei broșuri.

dincioase care a aprins războiul civil, și face să mai continue.

Petițiunea credincioasei națiuni române voi dispune a fi amănunțit cumpenită și rezolvată în cel mai scurt timp spre liniștirea ei.

La pag. 16.

În »*Wiener Zeitung*« se constată :

»Cuprinsul scrisoarei lui Iosif Bem către Ludovic Kossuth publicată în foaia imperială dela 25 Iunie anul trecut, scrisoare datată în Sibiiu, 6 Iunie 1849, în care el acuză de »arbitrar și patimă« tribunalele de sânge kossuth-ești, cari îi reaminteau tribunalele terorismului din Franca — se confirmă prin aceasta pe deplin.

Pag. 20. Raportul căpitanului *Gratze* către guvernatorul țerei, baronul *Wohlgemuth* :

»S'a mai distins apoi prefectul Avram Iancu printr'o purtare dreaptă, ireproșabilă, prin o deosebire corectă între dușmanii armați și nearmați, în 10 Noemvrie când eu am ocupat orașul Aiud, care 'mi-s'a fost predat necondiționat. Pe când coloanele au fost introduse în poziția dinainte încunjurând orașul, coloana lui Iancu a primit ordinul să defileze prin oraș pentru a forma garda de din napoi a corpului de armată.

Iancu și-a condus coloana sa prin oraș fără ca să fi eșit din rînd un singur om, și a ocupat apoi jurul orașului așa că nu numai nu s'a făcut nici un act de violență, ci s'a împedecat orice jefuire.

Tot asemenea a lucrat el la 20 Nov. zi în care eu am ocupat în numele preagrațiosului nostru Domn Turda, după-ce

s'a supus necondiționat; și pentru a arăta poporațiunii, care s'a plecat numai de frică, cumcă *Românii au în vedere un scop mai înalt*, decât pretinsa poftă de jaf, am intrat numai eu singur cu suita mea în oraș și am dispus ca întreg corpul să tăbărească pe câmpii, pe ținutul drept al Arieșului, fără ca să fi încercat un singur om a veni în oraș.

Nici în acest oraș nu s'a întâmplat nici un act de violență, nici un jaf, în decursul îndelungatei petreceri aci a corpului de armată«.

O voce maghiară despre Iancu.

După publicarea acestui »Apel« a apărut în revista politică-literară *A hét* (nr. 5), dela 17 Decembrie 1899) un articol „Iancu“ iscălit *Tar Lörincz*. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Traducem următoarele din acest articol, al cărui autor pare a cunoaște istoria și confirmă vederile istorice ale autorului:

»E mare indignarea printre Valahii ardeleni; mare ca pe vremea când n'au motiv să se indigneze. Furibundarea presei, eșirea pe plan a tinerilor universitari, adunări populare și petiții la Viena: întregul arsenal bine cunoscut valah se arată, se postează așa, că prima întrebare ce 'și-o pune omul este: noua comedie în jurul cărei chestii se învîrte? Ei bine; nu strica dacă de astă-dată Românii aflau altă formă esterioră pentru manifestarea indignărei lor, *pentru-că de astă-dată într'adevăr sînt indignați și au motiv să fie indignați*.

La *Alba-Iulia* s'a întâmplat anume când s'a pertractat procesul pentru fon-

dul lui *Iancu*, că procurorul regesc de acolo a numit — cum se afirmă — pe *Avram Iancu*, eroul național al valahimei ardeleni, — *șef de bandiți* (haramia vezér).

Dacă acel procuror reg. întradevăr așa s'a exprimat, *valahimea din Ardeal are drept și motiv să se indigneze*. Motiv, fiindcă *Avram Iancu* a fost într'adever erou, a fost politician onest, chiar și în greșelile sale și n'a fost, în nici un cas, *șef de bandiți*.

Și drept.

Da; titlul de drept nu se șterge, câtă vreme *procurorii maghiari, ales cei din Ardeal, își păstrează obiceiul de a parada în procesele penale politice cu prin-articole proaste, în loc de rechisitorii juridice*.

Casul din *Alba-Iulia* e numai copie al tipului permanent, pe care nu-l poate schimba persoana, individualitatea și scopul procurorului singuratic.

Procurorii noștri își țin de datorie, ca la ori-ce mic furtișag al naționalităților să apere patria cu grandetă și în mod bătător la ochi.

În rechisitoriile lor apar toate secăturile, toate bombasticismele, frasele, preocupările intenționate și toate înfrumșetările provocătoare din articolele de gazetă și din vorbirile parlamentare, și cci-ce le rostesc (rechisitoriile) nu uită să pomenească de *Lombroso*, de *Bek-sies Gusztáv*, de *Kaas Ivor*, și numai de aceea își uită, că ei pe scaunul de *acusatori nu reprezintă politica de par-*

tid ofensată, ci ordinea de drept a statului, care poate fi ofensată cu acțiuni politice tot așa de bine ca și cu transgresiuni, delikte și crime comise în contra proprietății, a libertății personale, sau de altă natură.

În timpul din urmă procesele *socialiste și naționale* au relevat în mare parte o înspăimântătoare superficialitate și preocupare a puterii acuzătoare, ce avea rol în ele, așa că aceasta în sine luat, *formează agitația cea mai periculoasă în contra statului pe care-l reprezintă.*

Esistă idei mari și oameni adevărați, pentru cari se poate duce luptă totuși astfel, ca statul să aibă drept și titlu de drept a se apăra. Socialismul e idee sfântă; dar pe lângă el se poate agita astfel, ca omul să poată fi întemnițat cu tot dreptul.

Avram Iancu a fost om adevărat; dar' memoria sa poate fi exploatată așa, ca faptul să formeze crimă în contra memoriei sale și păcătuire în contra ordinei de stat.

Nu numai pentru monumentul lui *Iancu*, ci și pentru al lui *Kossuth Lajos* și pentru al Reginei *Elisabeta*, se pot aduna bani pe cale oprită. Și așa mai departe. Dar' la astfel de ocațiuni, *procurorul se nu face alta decât se desvêlească rătăcirile de drept*, cu cari acușații în general, sau numai conform sentimentului lor, s'au ciocnit în chestiile sfinte politice cu *suprema lex*, cu ordinea de stat.

Dacă politica în jurul căreia s'a făcut greșeala, e bună sau rea, onestă sau neonestă, patriotică sau nepatriotică, nu judecătoria are să decidă. În astfel de chestii e obiceiul să decidă — istoria.

Îndeosebi patriotismul să binevoiască domnii procurori a nu-l sgândări. Noțiunea patriotismului a fost învățată în atâtea pături, în atâtea scoarțe, din partea luptelor de rasă, a tacticei de partid, a intereselor de clase și a speculațiunii politice, încât omul de drept, care trebuie să opereze numai cu noțiuni de oțel, bine definiate, are să se rețină dela atingerea acestor beșici de apă.

Încă odată. Să nu se treacă cu vederea, că în procesele politice penale încă aparține judecătoriei numai partea juridică a chestiei, nu partea politică.

Pentru-că, politica de *contra*, dă naștere, după natura lucrului, la o politică de *recontra*, și din aceasta se naște un joc hazardat, în care se pierde ce e mai prețios: *sentimentul de drept al cetățenilor.*

Dar' . . . . acest *dar'* e momentul cel mai interesant în întreagă afacerea. Procurorul din Alba-Iulia adevărat, dacă în adevăr a numit pe Iancu »*haramia vezér*«, atunci ori nu cunoaște această figură interesantă și nobilă, ori nu voește a-l recunoaște așa cum scrutările neopreocupate ale istoriei îl presentă. Românii (oláhok) au tot dreptul să se indigneze de aceasta, dar' numai pe o

singură basă, pe basa scrutărei istorice onorabile, adecă dacă recunosc pe Avram Iancu de acela și astfel *cum îl descrie istoria imparțială*. Căci Avram Iancu numai astfel și numai în acest cas nu a fost victimă perfidiei Vienei, certelor Maghiarilor și nepriceperei poporului seu propriu. Avram Iancu, acum e de tot sigur deja, a voit să facă politică maghiaro-valahă. Dacă 'i-ar fi succes să ducă până la sfârșit această politică, ar fi ajuns cu ea cam la același rezultat, pe care-l dăte legea de naționalități a lui Deák Ferencz și Eötvös József. Că în mișcare națională valahă, aprinsă în patruzeci-și-opt și aprinsă de tăciunele vienez, s'a aruncat cu trup cu suflet și cu toată credința sa, aceasta se nu 'i-o privim cu ochiul statului maghiar, ci cu al imperiului german-austriac de atunci, în care începuseră a se trăzi de boarea de Martie și a se mișca toate popoarele: Italiani, Maghiari, Poloni și Valahi deopotrivă. La astfel pe prilejuri, zău, fiecare e pentru sine cel dintâiu, și nu prea îi pasă de ideea de stat. Iancu însă a prins armă numai *pentru-ca din chaosul european de atunci să cristalizeze individualitatea națională a rasei și poporului seu*, și apoi necontenit a căutat prilejul de a lupta în alianță cu Maghiarii contra reacțiunii europene, și când în Ardeal a arborat stindardul *maghiar*, prin faptul acesta a dat programul clar al scopului seu final. Că în urma unei neînțelegeri, o trupă maghiară tocmai atunci a trebuit să deie năvală asupra

Românilor, nu dușmănoși, și la aceasta Români înfuriați au răspuns cu oribilitatea dela Abrud, căreia rar 'i-se află păreche: aceasta e o fatalitate, pentru care nu poți face responsabil nici pe Maghiari, nici pe Români, nici pe Kosuth, nici pe Iancu.

»Atâta e sigur, că Iancu după toate acestea încă tot a întrebuițat ori-ce ocașie pentru a se apropia de Unguri și că el a luptat contra Rușilor și Austriacilor, ear' nu cu ei....

...»Nu cred Neamțului«, aceasta era politica lui. Și dacă Valahul ardelean de astăzi își reamintește figura lui posomorită și cum în noaptea din munți plângea din când în când fluierul seu, storia onestă îi trimite mormântului seu cu glas duios de fluier adevărul etern: »Nu crede Neamțului!«

. . . . .

Tar Lönincz.

În restul articolului autorul constată ca Iancu a luptat pentru »democrație, libertate și naționalitate«.

E r a t e.

Traducerea și publicarea acestui apel s'a făcut în pripă ; s'au străcurat deci mai multe erori și de tipar și de traducere.

Inteligentul cetitor însă le va corege singur și le va ierta cu bunăvoință. Ne restrângem deci de a face aici o singură corectură de text, umplând o lacună ce s'a străcurat la pag. 6 după pasajul »...certasse videntur«. Acolo este a se adauge următorul pasaj :

»Ear' dacă nici istoriograful acelu rege pe care proverbul 'l-a eternizat zicând: »A murit regele Matia, s'a stîns dreptatea« nu ar afla crezēmēt, am sē vē invoc trei cifre elocvente :

1437! 1784! 1848!

Epoce aceste sgduitoare! Ele au descoperit nesēcate isvoare, din care curge necurmat conștiența istorică a poporului român luptător pentru libertățile sale publice !»

